

PEDAGOGIK MAHORAT

9
2023

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

9-son (2023-yil, oktabr)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2023

<https://buxdu.uz>

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2023, № 9

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY‘ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti

Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti

Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jumaev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nurulloev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 9, 2023

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 12 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Наврўз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрюченко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), доцент

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоний Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурод Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Нематовна, доктор педагогических наук (DSc)00

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук, доцент

Назаров Акмал Мардонович, доктор философии психологических наук (PhD), доцент

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Нуруллоев Фируз Нумонжонович, доктор философии педагогических наук (PhD)

Наврўз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD)

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

№ 9, 2023

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «Pedagogy» and «Psychology».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 12 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Prof. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Doc. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Doctor of Philology, Doc. Qahramon R.Tuxsanov

Doctor of Psychology, Doc. Akmal M. Nazarov

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev

PhD in Pedagogical Sciences, Firuz N. Nurulloev

PhD in Economics Sciences, Layli B. Navruz-zade

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
DOLZARB MAVZU			
1.	<i>ELOV Ziyodullo Sattorovich</i>	Suitsidial xulq-atvorning zamonaviy psixologiyada o'rganilishi: tahlillar va nazariyalar	8
2.	<i>QODIROV Obid Safarovich</i>	Tarbiyasi qiyin o'smirlar xulq-atvori bilan bog'liq ijtimoiy-psixologik muammolar	17
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA			
3.	<i>AXADOVA Komila Said qizi</i>	Raqamlashtirish jarayonida muhandislarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari	22
4.	<i>ESHMURADOV Olmosbek Elamanovich</i>	Oila barqarorligi uchun o'smir o'gil bolalarda oila kompetentini shakllantirish	30
5.	<i>ISMATOVA Dilafruz Tuymuratovna, BO'RONOVA Kamola Baxtiyorovna</i>	Muammoli oilalarga psixologik xizmatni tashkil etishning o'ziga xos jihatlari	34
6.	<i>ISMOILOVA Nurjaxon Zuxuriddinovna</i>	Talabalarda stressga barqarorlik va o'z-o'zini baholashning psixologik bog'liqligi	38
7.	<i>JULMATOVA Saodat Jur'atjonovna</i>	Musiqa psixologiyasi tarixi	43
8.	<i>MAMIROV Azim Холмурзаевич</i>	Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy o'zini-o'zi rivojlantirish sifatlarini shakllantirish	49
9.	<i>MIRZOYEV Dilshod Po'lotovich</i>	Oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislik fanlarni innovatsion metodlar orqali o'qitishni takomillashtirish	53
10.	<i>MIRZAAXMEDOVA Gulshanoy Мансуржон қизи</i>	Bo'lajak tarix o'qituvchilarida analitik tafakkurni shakllantirishning zarurati	58
11.	<i>OLIMOVA Firuza Aslonovna</i>	Bo'lajak pedagoglarda stressli holatlarga barqarorlikni shakllantirishining ijtimoiy-psixologik omillari	63
12.	<i>QULIYEVA Shahnoza Halimovna</i>	Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda ta'lim mazmunini tanlash tamoyillari	69
13.	<i>RASULOV Xaydar Raupovich, MUZAFFAROVA Mohinur Umarovna</i>	Maktab o'quvchilarining deduktiv tafakkurini rivojlantirish yo'llari haqida	74
14.	<i>RUSTAMOV Shavkat Shuxratovich</i>	Talabalarni innovatsion kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	81
15.	<i>SHOYMARDONOVA Muxsina Raxmatovna</i>	Maktab o'qituvchilari orasida innovatsion faoliyatga ijobiy munosabatni rivojlantirishning pedagogik kompetensiyalari	87
16.	<i>TO'YMURODOV Abdurahmon Shuhrat o'g'li</i>	Favqulodda holatlarda harbiy xizmatchilarda kasbiy so'nishni keltirib chiqaruvchi omillar va ularning klassifikatsiyasi	92
17.	<i>ZARIPOVA Gulbahor Kamilovna</i>	Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchi shaxsini shakllanishida pedagogik yondashish va uning kasb egallashida yetakchi ahamiyati	98
18.	<i>ДАУЛЕТОВА Гузал Муратбаевна</i>	Ўсмирларнинг ҳарбий академик лицей ҳаётига мослашишининг ижтимоий - психологик хусусиятлари ва мезонлари (“Темурбеклар мактаби” ҳарбий академик лицейи мисолида)	107
19.	<i>ИНОҚОВ Бахтиёр Рахимжонович</i>	Тезкор-қидирув ходимларида муваффақиятга эришиш мотивлари ривожланишининг психологик омиллари	113

20.	<i>МУСАЕВА Нодира Низомовна, МУСАЕВА Нафиса Азимжоновна, ЛИТВИНА Виктория Богдановна</i>	Технология модульного обучения, основанная на предметно-деятельностном подходе	118
21.	<i>ОМОНОВ Азиз Носир ўгли</i>	Ички ишлар органи ходимларида ижтимоий интеллектнинг илмий-психологик асослари	124
22.	<i>РАХИМОВА Индира Игоревна</i>	Влияние ценностей на социальную активность	129
23.	<i>САИДВАЛИЕВА Шодия Рихсихужа кизи</i>	Концептуально-системообразующие подходы в исследовании этнического самосознания	133
24.	<i>ТАИРОВА Мадинабону Бахтияровна</i>	Бўлажак тарбиячиларда касбий фаолиятларини ривожлантириш муаммосининг назарий манбаларда ёритилиши	138
25.	<i>УРИНОВА Шарофат Ахтамовна</i>	Талабалар клиник тафаккурини шакллантиришда вазиятли топшириқлардан фойдаланиш	143
26.	<i>ҲАКИМОВ Жамшид Октямович</i>	“Информатика ва АКТ” курсини ўқитишда инновацион шакллар ва таълим тизимини қуриш тамойиллари	147
27.	<i>SATTAROVA Gulnora Ikromovna</i>	Jismoniy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan o‘smirlar hissiy va irodaviy sifatlarining korrelyatsiasi	151
28.	<i>НИКМАТОВ Ақмал Sadulloevich</i>	Nevrolog-shifokorlarning ijtimoiy-psixologik kompetentligi rivojlantirishning o‘ziga xos jihatlari	158
МАКТАБГАЧА ВА БОШЛАГ‘ИЧ ТА‘ЛИМ			
29.	<i>ADIZOVA Nigora Baxtiyorovna</i>	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining divergent tafakkurini rivojlantirishda ta‘lim-tarbiyaning ahamiyati	163
30.	<i>ADIZOVA Nodira Baxtiyorovna</i>	Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarni kamol toptirishda muammoli ta‘lim texnologiyasining o‘rni	168
31.	<i>AXMEDOVA Zarrina Jamilovna</i>	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarni moslashuvining pedagogik-psixologik xususiyatlari	173
32.	<i>JUMAYEV Umedjon To‘raqulovich</i>	Art-terapiya vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning kreativ tafakkurini rivojlantirishning nazariy asoslari	179
33.	<i>QAYIMOV Laziz Mirzo o‘g‘li</i>	Boshlang‘ich sinflarda ertaklarni o‘qitish asosida o‘qib va tinglab tushunish malakalarini takomillashtirish	184
34.	<i>SANOYEV G‘aybullo Abduraxmonovich</i>	Boshlang‘ich sinflarda ajdodlar merosidan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	190
FILOLOGIYA VA TILLARNI O‘QITISH			
35.	<i>ALMAMATOVA Manzura Shavkatovna</i>	Pedagogical basis of motivation and attitude in learning a foreign language	195
36.	<i>BAKAYEVA Rayxon Izatovna</i>	O‘qish savodxonligi funksional savodxonlikni shakllantirishning asosi sifatida	199
37.	<i>DILOVA Nargiza Gaybullayevna, BAKAYEVA Rayxon Izatovna</i>	Funksional o‘qish savodxonligini rivojlantirishda matn turlari ustida ishlash usullari	204
38.	<i>ShAROPOV Sherzod Shirinboy o‘g‘li</i>	Kooperatsiya asosida til o‘rganish xususiyatlari	213
39.	<i>РАХИМОВА Муҳаббат Эргашевна</i>	О приёме сопоставления текстов на уроке литературы	217
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O‘QITISH			
40.	<i>QAHHOROV Siddik Qahhorovich, JAMILOV Yusuf Yunus ugli</i>	Results of research on the use of software to improve the quality of education	223
41.	<i>RAKHIMOV Nasriddin Nomozovich, BEGMATOV Akram Khasanovich, HAQNAZAROVA</i>	Methods of teaching trigonometric equations and inequalities using the properties of geometric shapes	230

ART-TERAPIYA VOSITASIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING KREATIV TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Jumayev Umedjon To‘raqulovich,

Buxoro davlat universiteti

Jismoniy madaniyat va pedagogika fakulteti

Maktabgacha ta’lim kafedrasida o‘qituvchisi

Ushbu maqolada art-terapiya vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning kreativ tafakkurini rivojlantirishning nazariy asoslari, apt terapiya texnologiyasini kelib chiqish tarixi va hozirgi davrda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida olib borilayotgan ishlar va uning samaralari haqida so‘z yuritiladi

***Kalit so‘zlar:** art-terapiya, ijodiy qobiliyat, kreativlik, maktabgacha ta’lim, bola, shakllanish, tarbiya, san’at.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ АРТ-ТЕРАПИИ

В данной статье говорится о теоретических основах развития творческого мышления детей дошкольного возраста посредством арт-терапии, истории зарождения технологии арт-терапии, а также о работе, проводимой в организациях дошкольного образования в современный период, и её результатах.

***Ключевые слова:** арт-терапия, творческие способности, креативность, дошкольное образование, ребёнок, формирование, воспитание, искусство.*

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN PRESCHOOLERS THROUGH ART THERAPY

This article talks about the theoretical foundations for the development of creative thinking in preschoolers through art therapy, the history of the emergence of apt therapy technology, as well as the work carried out in preschool education organizations in the modern period and its results.

***Key words:** art therapy, creative abilities, creativity, preschool education, child, formation, education, art.*

Kirish. Har bir bolani o‘qitish, tarbiyalash va rivojlantirishni, insonparvar va komil inson bo‘lib shakllanishiga kreativ tafakkurni maktabgacha yoshdan boshlash muhimdir. Maktabgacha yoshdagi bolaning ijodiy salohiyatini erta ochish muammosi tobora dolzarb bo‘lib bormoqda. "Art terapiya" atamasi (so‘zma-so‘z: san’at bilan davolash) rassom Adrian Xill tomonidan 1938- yilda sanatoriyalarda sil kasalligi bilan og‘rigan bemorlar bilan ishini tavsiflashda kiritilgan. Ushbu usullar AQShda Ikkinchi jahon urushi paytida fashistlar lagerlaridan olib chiqilgan bolalar bilan ishlashda qo‘llanilgan. O‘zining rivojlanishi boshida art-terapiya Z.Freyd va C.G.Yungning psixoanalitik qarashlarini aks ettirdi, unga ko‘ra mijozning badiiy faoliyatini yakuniy mahsuloti (chizmachilik, haykaltaroshlik, montaj) uning ongsiz aqliy jarayonlarini ifodalaydi. 1969-yilda Amerikada art-terapiya uyushmasi tashkil etildi. Tadqiqotchilarning ishlarida ijodkorlik tafakkurning o‘ziga xos xususiyati sifatida qaralib, uni boshqa psixik jarayonlardan ajratib turadi va bolaning tasavvuri va shaxsiy xususiyatlari bilan bog‘lanadi. Maktabgacha ta’lim tashkiloti amaliyotida bolalarning ijodiy rivojlanishiga tarbiyachilarning e’tiborini oshirish tendentsiyasi kuzatildi. Metodistlar va psixologlarning nuqtai nazari bo‘yicha oldinga qo‘yilgan dolzarb vazifalardan biri bu maktabgacha yoshdagi bolaning ijodiy salohiyatini ochib berishga yordam beradigan art terapiyaya vositasida bolaning kreativ tafakkurini rivojlantirish orqali shaxsga yo‘naltirilgan o‘zaro munosabatlar usullarini takomillashtirishdir. Yildan yilga maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodkorligini rivojlantirish g‘oyalari eng yaxlit va to‘liq ifodalangan tarbiya va ta’lim dasturlaridan foydalanish jarayoni sezilarli darajada faollashmoqda. Shunday qilib, ijodkorlikni rivojlantirish muammosi maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiyatini shakllantirishda eng muhim va dolzarb vazifalardan biridir.

Asosiy qism. Maktabgacha yosh - bu bola shaxsining jadal rivojlanishi, boshlang‘ich bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish davri, turli xil faoliyat turlarini shakllantirish va ularning bolasi orqali faoliyat sub’ekti sifatida rivojlanish davri ekanligi hammamizga ma’lum. Aynan shu davrda bolalar atrofdagi dunyoni eng intensiv o‘rganadilar barcha keyingi rivojlanish uchun poydevor bo‘lib xizmat qilishi tabiiy. Inson atrofidagi dunyo haqida ko‘p narsalarni biladi. Kimyoviy tarkib olis yulduzlar, elementar, zarralar

dunyosi bilan tanish, yuqori asabiy faoliyat qonunlarini biladi, bularning barchasini idrok etish qobiliyatiga ega bo‘lmasa-da, rentgen nurlari, ultratovushlar mavjudligi haqida to‘liq ma’lumotga ega. Inson ongda nafaqat predmet va hodisalarni, balki ular orasidagi tabiiy aloqalarni ham aks ettiradi. Misol uchun, odamlar dengiz sathidan hududning kengligi va balandligi o‘rtasidagi naqshlarni, to‘g‘ri burchakli uchburchakning tomonlari orasidagi munosabatlarni va boshqalarni biladilar. Ammo bu bilimlarning barchasini odam faqat analizatorlar yordamida oladimi? Analizatorlar yordamida tevarak-atrofdagi dunyoni bilish imkoniyatlari juda cheklangan. Agar uning bilimlari faqat ko‘rish, eshitish, teginish va boshqa analizatorlar tomonidan taqdim etilgan bilimlar bilan chegaralangan bo‘lsa, inson o‘zini o‘rab turgan dunyo haqida juda kam narsa bilardi.

Aytbaeva A.B., Qasen G.A. o‘z kitoblari “Ta’limdagi san’at usullari” (Art-metodы v obrazovani) shunday keltirishadi: “San’at usullari - san’atning o‘ziga xos psixologik va pedagogik ta’sir qilish usullari o‘zini ifoda etishning bir turi (nafaqat rasm chizishda, balki nutq, harakat, musiqa, tovush, turli materiallar, jumladan, tabiiy materiallar bilan ishlash yog‘och yoki loy)” [1. 4].

Dunyoni chuqur va keng bilish imkoniyati inson tafakkurini ochadi. Demak shunday qilib bola nimalarni o‘ylaydi? Uning mohiyati nimada? Turli manbalarda tafakkurning ta’rifi qanday?

Tafakkur - bu atrofda olamni miyasi tomonidan aks ettirishning eng yuqori shakli, faqat insonga xos bo‘lgan eng murakkab kognitiv psixik jarayondir. Tafakkur - aqliy aks ettirishning faqat insonga xos bo‘lgan shakli bo‘lib, tushunchalar yordamida kognitiv hodisalar o‘rtasidagi aloqalar va munosabatlarni o‘rnatadi. Inson turli darajadagi umumlashtirish bilan fikr yuritishi mumkin, fikrlash jarayonida ko‘p yoki kamroq darajada hislar, g‘oyalalar yoki tushunchalarga tayanadi. Bunga qarab fikrlashning uchta asosiy turi ajratiladi: mavzu-samarali, vizual-majoziy, mavhum. Ob’ektli esa tafakkur hisoblanadi - bu ob’ektlar ustida amaliy harakatlar bilan bog‘liq bo‘lgan fikrlash turi. Vizual-majoziy fikrlash - bu bevosita idrok yoki tasavvurga asoslangan fikrlash turi. Asosan katta maktabgacha yoshdagi bolalarda va kattalarni xarakterlaydigan mavhum fikrlash - bu idrok va g‘oyalarga xos bo‘lgan to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘rinishdan mahrum bo‘lgan nuqtai nazardan fikrlashdir.

Tafakkur turlaridan tashqari fikrlash shakllari ham mavjud. Fikrlashning uchta asosiy shakli mavjud: tushuncha, hukm, xulosa. Odamlarning aqliy faoliyati aqliy operatsiyalar yordamida amalga oshiriladi: taqqoslash, tahlil va sintez, mavhumlashtirish, umumlashtirish va konkretlashtirish, tasniflash. Shunday qilib, tafakkur murakkab aqliy jarayon bo‘lib, uning turlari, shakllari, operatsiyalari mavjud.

Uch yoki to‘rt yoshda bola, nomukammal bo‘lsa ham, uning atrofida ko‘rgan narsalarni tahlil qilishga harakat qiladi; ob’ektlarni bir-biri bilan solishtirish va ularning o‘zaro bog‘liqligi haqida xulosa chiqarish. Kundalik hayotda va maktabgacha ta’lim tashkilotlarida kattalarning tushuntirishlari bilan birga atrof-muhitni kuzatish natijasida bolalar asta-sekin odamlarning tabiati va hayoti haqida elementar tasavvurga ega bo‘ladilar. Bolaning o‘zi atrofda ko‘rgan narsalarini tushuntirishga intiladi. Kichik maktabgacha yoshdagi bolalarni vizual-samarali tarzda solishtirish, tahlil qiling. Ammo ba’zi bolalar allaqachon vakillik asosida muammolarni hal qilish qobiliyatini namoyon qila boshlaydilar. Bolalar ob’ektlarni rangi va shakli bo‘yicha taqqoslashlari, farqlarni boshqa yo‘llar bilan ta’kidlashlari mumkin. Ular ob’ektlarni rangi (hammasi qizil), shakli (hammasi yumaloq), o‘lchami (hammasi kichik) bo‘yicha umumlashtirishi mumkin. Hayotning to‘rtinchi yilida bolalar o‘yinchoqlar, kiyim-kechak, mevalar, sabzavotlar, hayvonlar, idish-tovoqlar kabi umumiy tushunchalardan ko‘proq foydalanadilar va ularning har biriga ko‘proq sonli o‘ziga xos narsalarni kiritadilar. To‘rt yoki besh yoshda xayoliy fikrlash rivojlana boshlaydi. Bolalar allaqachon oddiy muammolarni hal qilish uchun oddiy sxematik tasvirlardan foydalanishlari mumkin. Ular sxema bo‘yicha qurishlari, labirint muammolarini hal qilishlari mumkin. Bolalar ob’ektlarning o‘zaro ta’siri natijasida nima sodir bo‘lishini ularning fazoviy joylashuviga qarab aytishlari mumkin. Yaxlit fikrlash va uni tashkil etuvchi soddaroq jarayonlarni (tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish, tasniflash) bola faoliyatining umumiy mazmunidan, uning hayoti va tarbiyasi sharoitidan ajralgan holda ko‘rib chiqish mumkin emas. Muammoni hal qilish vizual-samarali, vizual-majoziy va og‘zaki rejalarda sodir bo‘lishi mumkin. 4-5 yoshli bolalarda vizual-majoziy fikrlash ustunlik qiladi va kattalarning asosiy vazifasi turli xil aniq g‘oyalarni shakllantirishdir. Ammo shuni unutmasligimiz kerakki, inson tafakkuri ham umumlashtirish qobiliyatidir, shuning uchun ham bolalarni umumlashtirishga o‘rgatish kerak. Bu yoshdagi bola ob’ektlarni bir vaqtning o‘zida ikkita usulda tahlil qila oladi: rang va shakl, rang va material va boshqalar. U predmetlarni rangi, shakli, hajmi, hidi, ta’mi va boshqa xususiyatlariga ko‘ra solishtiradi, farq va o‘xshashliklarini topadi. 5 yoshga kelib, bola namunaga tayanmasdan to‘rt qismdan va namuna yordamida olti qismdan rasm yig‘ishi mumkin. Quyidagi turkumlarga oid tushunchalarni umumlashtira oladi: meva, sabzavotlar, kiyim-kechak, poyabzal, mebel, idish-tovoq, transport va hokazolarni.

Bolalar muammoni nafaqat vizual tarzda hal qila oladi, balki ob’ektning o‘z ongiga o‘zgartira oladi va hokazo. Fikrlashning rivojlanishi aqliy vositalarning rivojlanishi bilan birga keladi (sxemalashtirilgan va

murakkab gʻoyalar rivojlanadi, oʻzgarishlarning tsiklik tabiati haqidagi gʻoyalar). Bundan tashqari, ogʻzaki-mantiqiy fikrlashning asosi boʻlgan umumlashtirish qobiliyati yaxshilanadi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalar obʻektlarni guruhlashda ikkita xususiyatni hisobga olishlari mumkin. Evropa davlatlari psixologlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, kattaroq maktabgacha yoshdagi bolalar, agar tahlil qilingan munosabatlar vizual tajriba doirasidan tashqariga chiqmasa, yetarli sabab-oqibat tushuntirishlarini berib, mulohaza yurita oladilar. 6 yoki 7 yoshda vizual-majoziy fikrlash hali ham yetakchi hisoblanadi, lekin maktabgacha yoshning oxiriga kelib, ogʻzaki-mantiqiy fikrlash shakllana boshlaydi. Bu soʻzlar bilan ishlash, fikrlash mantigʻini tushunish qobiliyatini rivojlantirishni oʻz ichiga oladi. Va bu yerda, albatta, kattalarning yordami talab qilinadi, chunki taqqoslashda, masalan, obʻektlarning oʻlchami va soni bolalarning fikrlashlarining mantiqsizligi maʼlum. Maktabgacha yoshda tushunchalarning rivojlanishi boshlanadi. Toʻliq ogʻzaki-mantiqiy, kontseptual yoki mavhum fikrlash oʻsmirlik davrida shakllanadi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyachi sabab-oqibat munosabatlarini oʻrnatishi, muammoli vaziyatlarga yechim topishi mumkin. Barcha oʻrganilgan umumlashmalarga asoslanib istisnolar qila oladi, ketma-ket 6-8 ta rasm seriyasini qura oladi. Bu rasmlar orqali oʻtkazilgan art terapiya deyiladi.

Ijodkorlik tobora koʻproq aqliy faoliyatning eng mazmunli shakli, keng koʻlamli faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishni taʼminlaydigan universal qobiliyat sifatida qaralmoqda. Maktabgacha yosh - ijodkorlikni rivojlantirish uchun qulay davr. Aynan shu davrda koʻplab sohalarida progressiv oʻzgarishlar roʻy beradi, aqliy jarayonlar yaxshilanadi (diqqat, xotira, idrok, tafakkur, nutq, tasavvur), shaxsiy fazilatlar va ular asosida qobiliyat va moyillik faol rivojlanadi. Diqqatning rivojlanishidagi sezilarli siljishlarga qaramay, maktabgacha yoshdagi barcha davrda beixtiyor eʼtibor ustunlik qiladi. Biroq, bolalar uchun monoton narsaga eʼtibor qaratish hali ham qiyin. Ammo ular uchun qiziqarli boʻlgan faoliyat jarayonida diqqat juda barqaror boʻlishi mumkin. Shunga oʻxshash yosh naqshlari xotirani rivojlantirish jarayonida kuzatiladi. Kattaroq maktabgacha yoshdagi xotira ixtiyoriy emas. Bola oʻzi uchun eng katta qiziqishni yaxshiroq eslaydi, eng yaxshi taassurot qoldiradi. Maktabgacha yoshdagi davrning oxiriga kelib, vizual-majoziy rivojlanishning eng yuqori bosqichi sifatida fikrlashning vizual-sxema shakli ustunlik qila boshlaydi. Bolaning aqliy rivojlanishning ushbu darajasiga erishishining natijasi boʻlib bu bolaning chizilgan chizmalarining sxematikligi, muammolarni hal qilishda sxematik tasvirdan foydalanish qobiliyati. Tadqiqotchilardan L.S. Vygotskiy, A.V. Zaporjets, A.N. Leontiev va boshqalar katta maktabgacha yoshda, erta bolalik bilan solishtirganda, faoliyatning yangi turi - ijodiy paydo boʻlishini koʻrsatadi. Ushbu turning oʻziga xosligi shundaki, u avvalgidek emas, balki fikrdan vaziyatga oʻtish imkoniyatini beradi. Biroq, katta maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyatining xususiyatlarini tavsiflashda oʻqituvchilar va psixologlar uning oʻziga xosligini taʼkidlaydilar.

Shunday qilib, bu yoshdagi ijodkorlikning koʻplab tarkibiy qismlari endigina rivojlana boshlaydi, garchi subʼektiv ravishda bola doimo yangi narsalarni kashf qilsa. N.N. Poddyakovning taʼkidlashicha, bolalik davrida ijodkorlik bolaning turli faoliyatini rivojlantirish, tajriba toʻplash va shaxsiy oʻsish mexanizmi sifatida tushunilishi kerak. Vygotskiyning fikricha, bolalar ijodiyotining asosiy qonuni shundaki, uning qiymatini natijada emas, ijod mahsulida emas, balki bunday faoliyat jarayonida koʻrish kerak. Bolalar ijodiyotini rivojlantirish muammolariga bagʻishlangan tadqiqotlarda, maktabgacha yoshdagi bolada uni ijodkor sifatida tavsiflovchi bir qator xususiyatlar paydo boʻlishi qayd etilgan. Bu yangi mazmunga nisbatan oʻzlashtirilgan ish usullarini qoʻllash, vazifalarni hal qilishning oʻziga xos usullarini topish, har xil turdagi oʻzgarishlardan foydalanish va hokazolarda faollik va tashabbuskorlikning namoyonidir. Ijro faoliyatida (qoʻshiq aytish, rasm chizish, drammatizatsiya oʻyinlari, raqslar) ijod qilish qobiliyatini rivojlantirish kattalarga taqlid qilishdan olingan tajribani mustaqil ravishda kundalik hayotga oʻtkazishga urinishgacha, soʻngra ijodiy tashabbusga oʻtadi. Maʼlumki, ijodiy faoliyatning psixologik asosini xayol – buyum va vaziyatlarning ularni idrok etish va idrok etish natijalari asosida tasvirini yaratishdan iborat psixik jarayon tashkil etadi. Tasavvurning asosiy xususiyatlariga quyidagilar kiradi: qismlardan oldin butunni koʻrish, funktsiyani bir obʻektdan ikkinchisiga oʻtkazish. Tasavvurni rivojlantirishning muhim koʻrsatkichlari - bu koʻrinishga tayanish, oʻtmish tajribasidan foydalanish, vaziyatga moslashmasdan, uni oʻziga boʻysundirishga, uning mazmunli xususiyatlarini oʻzlashtirishga imkon beradigan maxsus ichki pozitsiyaning mavjudligi.

Tasavvur turli darajadagi funktsiyalarni bajaradi: ifodalash darajasiga koʻra, u passiv va faol boʻlishi mumkin, oʻz navbatida, faol rekreativ va ijodiy boʻlinadi. Tasavvurni qayta tiklash obʻektlarni, hodisalarni, hodisalarni ularning tasviri yoki ogʻzaki tavsifiga koʻra tiklashdan iborat. Ijodiy tasavvur yangi obʻektlar, hodisalar, vaziyatlarni ochadigan yoki yaratadigan harakatlarning mumkin boʻlgan natijalarini aniqlash bilan bogʻliq. Shu bilan birga, ijodiy tasavvurda oʻziga xoslik va realizm darajasi bilan farq qiluvchi gʻoyalar paydo boʻladi. Ijodiy tasavvur gʻoyalarining oʻziga xosligi sifatida oʻziga xoslik ularning yangilik darajasi, maʼlum boʻlgan narsalarga oʻxshamasligi, realizm esa tasavvur tomonidan yaratilgan gʻoyaning haqiqatga

qanchalik yaqin ekanligi bilan belgilanadi. Tasavvur yordamida yaratilgan tasvirlar batafsil tasvirlanadi, "jonlanadi", bu ijodiy namoyonlarning o'ziga xos qiymatini ko'rsatadi, ayniqsa ijodiy shaxsiy fazilatlarining erta shakllanishi davrida. L.S. Vygotskiy, V.V. Davydov, E.E. Kravtsova, V.T. Kudryavtsev tasavvurni maktabgacha yoshdagi bolalikning eng muhim neoplazmasi deb atadi va u bilan ijodiy shaxsning tug'ilishi jarayonlari bilan bog'liq. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish shartlari olalar ijodiyotini rivojlantirishning muhim omillaridan biri ularning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishdir.

Ijodkorlikni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun birinchi qadam chaqaloqning erta jismoniy rivojlanishi: erta suzish, gimnastika, erta emaklash va yurish. Keyin erta o'qish, hisoblash, turli vositalar va materiallarga erta ta'sir qilish. Bola ijodini rivojlantirishning ikkinchi muhim sharti-bu bolalar rivojlanishidan oldinda bo'lgan muhitni yaratishdi. Iloji boricha, bolani uning eng xilma-xil ijodiy faoliyatini rag'batlantiradigan va unda asta-sekin rivojlanib boradigan shunday muhit va munosabatlar tizimi bilan oldindan o'rab olish kerak. samarali rivojlanmoqda. Misol uchun, o'qishni o'rganishdan ancha oldin, bir yoshli bola harflar bilan bloklarni sotib olishi, alifboni devorga osib qo'yishi va o'yinlar paytida bolaga harflarni chaqirishi mumkin. Bu erta o'qishni rivojlantirishga yordam beradi. Ijodkorlikni samarali rivojlantirishning uchinchi, nihoyatda muhim sharti ijodiy jarayonning o'ziga xosligidan kelib chiqadi, bu esa maksimal kuch talab qiladi. Gap shundaki, rivojlanish qobiliyati qanchalik muvaffaqiyatli bo'lsa, odam o'z faoliyatida shunchalik tez-tez o'z imkoniyatlarining "shiftiga" erishadi va asta-sekin bu shiftni yuqori va balandroq ko'taradi. Kuchlarning maksimal kuchlanishining bu holatiga bola allaqachon emaklab yurgan, lekin hali gapira olmaganida osonlik bilan erishiladi. Hozirgi vaqtda dunyoni bilish jarayoni juda jadal, ammo chaqaloq kattalarning tajribasidan foydalana olmaydi, chunki bunday kichkina odamga hech narsani tushuntirib bo'lmaydi. Shuning uchun, bu davrda chaqaloq har qachongidan ham ko'proq ijodiy bo'lishga, o'zi uchun ko'plab mutlaqo yangi vazifalarni mustaqil ravishda va oldindan tayyorgarliksiz hal qilishga majbur bo'ladi (agar, albatta, kattalar unga buni qilishga ruxsat berishsa, ular uni hal qiladilar.). Bola divan to'pi ostida uzoqqa dumaladi. Agar bola bu muammoni o'zi hal qila olsa, ota-onalar unga divan ostidan bu o'yinchoqni olishga shoshilmasliklari kerak. Ijodkorlikni muvaffaqiyatli rivojlantirishning to'rtinchi sharti-bolaga faoliyatni tanlashda, vazifalarni almashtirishda, bir ishni bajarish muddatida, usullarni tanlashda va hokazolarda katta erkinlik berishdir. Shunda bolaning xohishi, uning qiziqishi, hissiy yuksalish yanada ko'proq aqliy zo'riqish ortiqcha ishlarga olib kelmasligining ishonchli kafolati bo'lib xizmat qiladi va bolaga foyda keltiradi. Ammo bolaga bunday erkinlik berish istisno qilmaydi, aksincha, kattalarning befarq, aqlli, xayrixoh yordamini nazarda tutadi - bu ijodkorlikni muvaffaqiyatli rivojlantirishning beshinchi shartidir. Bu yerda eng muhimi, erkinlikni ruxsat berishga aylantirish emas, balki yordamni maslahatga aylantirishdir. Afsuski, taklif qilish ota-onalar uchun bolalarga "yordam berish" uchun keng tarqalgan usuldir, ammo bu faqat sababga zarar etkazadi. Agar bola o'zi qila olsa, unga hech narsa qila olmaysiz. U o'zi o'ylay olsa, siz uning uchun o'ylay olmaysiz. Ijodkorlik qulay psixologik muhit va bo'sh vaqtning mavjudligini talab qilishi uzoq vaqtdan beri ma'lum, shuning uchun ijodiy qobiliyatlarni muvaffaqiyatli rivojlantirishning oltinchi sharti oilada va bolalar jamoasida iliq, do'stona muhitdir. Kattalar bolaning ijodiy izlanishdan va o'z kashfiyotlaridan qaytishi uchun xavfsiz psixologik bazani yaratishi kerak. Bolani doimiy ravishda ijodiy bo'lishga undash, uning muvaffaqiyatsizliklariga hamdardlik ko'rsatish, hatto haqiqiy hayotda g'ayrioddiy g'alati g'oyalarga ham sabr-toqatli bo'lish muhimdir. Kundalik hayotdan sharhlar va qoralashlarni istisno qilish kerak. Lekin yuksak ijodiy salohiyatga ega bolani tarbiyalash uchun qulay shart-sharait yaratishning o'zi yetarli emas. Bolalar ijodiyotini rivojlantirish, agar u yakuniy maqsadga erishishga qaratilgan bir qator aniq pedagogik vazifalar hal qilinadigan maqsadli jarayon bo'lsa, samarali bo'ladi. Ijodiy shaxsni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilayotgan ta'limga zamonaviy yondashuvlar sharoitida bolalar ijodiyotini rivojlantirish muammosi eng dolzarb bo'lib qoladi. Ijodkorlikni tavsiflashda A.V. Zaporjets, N.N. Poddyakov, A.M. Matyushkin, D.B. Bogoyavlenskaya L.A. Venger, O.M. Dyachenko, P. Torrens, E. Fromm va boshqa ko'plab mahalliy va xorijiy psixologlar ijodkorlikni tasavvurni, fantaziyani rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan umumiy ijodiy qobiliyat, asl qadriyatlarini yaratish, nostandart qarorlar qabul qilish uchun shaxslarning chuqur mulki deb hisoblashadi. Mahalliy va xorijiy tadqiqotlarda ijodkorlik ko'pincha ijodkorlik bilan almashtiriladi. Vygotskiy L.S., Zaporjets A.V., Leontiev A.N., Petrovskiy V.A., Elkonin D.B., Dyachenko O.M., J.Gilford, J.Gauenlar tasavvurni ijodiy faoliyatning asosiy mezon deb biladilar. Shuni esda tutish kerakki, bolalar ijodiyotini rivojlantirish faqat maqsadli jarayon bo'lsagina samarali bo'ladi. Bolaga u shug'ullana boshlagan faoliyatni rivojlantirishga yordam berish kerak. Bolaning o'zi bu vositalarni topa olmaydi, u ulardan faqat eng ibtidoiyalarini kashf eta oladi va uning ijodi eng past darajada qolishga mahkum.

Bolalarning ijodkorlik darajasini aniqlash uchun men quyidagi usulni tanladim: "F. Uilyamsning divergent (ijodiy) tafakkuri sinovi". Sinov guruh shaklida o'tkaziladi. Bolalarga test sinovlari uchun zarur

bo‘lgan bo‘sh test kitoblari shakllari taklif etiladi. Test kitobi uchta alohida varaqdan iborat bo‘lib, standart format A - 4, har bir qog‘oz varag‘ida 4 ta kvadrat ko‘rsatilgan, ularning ichida rag‘batlantiruvchi raqamlar mavjud. Kvadratchalar ostida raqamning raqami va imzo uchun joy ko‘rsatilgan. Sinov muddati cheklangan: 25 daqiqa Sinov boshlanishidan oldin divergent fikrlash testi uchun ko‘rsatmalar beriladi: “Sizga 12 ta chizma taklif etiladi. Hech kim o‘ylab topolmaydigan shunday g‘ayrioddiy rasm chizishga harakat qiling. Kvadratchalarda tartib bilan ishlaganda, tasodifiy bir kvadratdan ikkinchisiga o‘tmang. Rasm yaratishda, uni rasmingizning bir qismi qilish uchun har bir kvadrat ichida chiziq yoki shakldan foydalaning. Shakl qilmoqchi bo‘lgan narsangizga qarab, kvadratning istalgan joyiga chizishingiz mumkin. Chizmalarni qiziqarli va g‘ayrioddiy qilish uchun siz turli xil ranglardan foydalanishingiz mumkin. Har bir chizmani tugatgandan so‘ng, qiziqarli sarlavhani o‘ylab ko‘ring va uni rasm ostidagi chiziqqa yozing (yoki menga ayting). Sarlavhangiz rasmda ko‘rsatilgan narsalarni aytib berishi, uning ma‘nosini ochib berishi kerak. Ma‘lumotlarni qayta ishlash: Quyida tavsiflangan divergent fikrlashning to‘rtta kognitiv omili shaxsiyatning ijodiy namoyon bo‘lishi (o‘ng yarim shar, vizual, sintetik fikrlash uslubi) bilan chambarchas bog‘liqdir. Ular so‘z birikmalarini sintez qilish qobiliyatini tavsiflovchi beshinchi omil bilan birgalikda baholanadi (chap yarim shar, fikrlashning og‘zaki uslubi). Natijada biz ball bilan ifodalangan beshta ko‘rsatkichni olamiz.

Xulosa. Hayot tobora rang-barang va murakkablashib borayotgan, insondan qolip bo‘lmagan, odatiy harakatlarni, balki harakatchanlikni, fikrlashning moslashuvchanligini, tez yo‘naltirilganligini va yangi sharoitlarga moslashishni, turli muammolarni hal qilishda ijodiy yondashishni talab qiladigan bugungi kunda, buni o‘tkazib yubormaslik juda muhimdir. ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish uchun sezgir davr.

Art-terapevtik seansning tuzilishida ikkita asosiy qismni ajratish mantiqan to‘g‘ri keladi. Ulardan biri og‘ bo‘lmagan, ijodiy, tuzilmagan. O‘z-o‘zini ifoda etishning asosiy vositasi - vizual faoliyat (chizish, rasm chizish). Og‘zaki bo‘lmagan o‘zini ifoda etish va vizual aloqaning turli mexanizmlari qo‘llaniladi.

Boshqa qismi og‘zaki, apperceptive va rasmiy ravishda ko‘proq tuzilgan. Bu og‘zaki muhokamani, shuningdek, chizilgan ob‘ektlar va paydo bo‘lgan uyushmalarni talqin qilishni o‘z ichiga oladi. Og‘zaki bo‘lmagan o‘zini ifoda etish va vizual aloqa mexanizmlari qo‘llaniladi.

Vizual ijodkorlikni vizual aloqaning universal vositasi deb atash mumkin. Aynan shu tilda badiiy terapevtik jarayon ishtirokchilarining dinamik o‘zaro ta’siri hissiy g‘amxo‘rlik va qo‘llab-quvvatlash muhitida sodir bo‘ladi. O‘z-o‘zidan paydo bo‘ladigan badiiy faoliyatning boy shifobaxsh salohiyati ana shunday ro‘yobga chiqadi, shaxsning intellektual, hissiy va individual rivojlanishida ijobiy o‘zgarishlar ro‘y beradi. Endi biz ishonch bilan aytishimiz mumkin, maqsadli o‘qitish jarayonida ular faoliyatining xususiyatidan qat’i nazar, bolalarda paydo bo‘ladigan tasavvurning ba’zi umumiy xususiyatlarini shakllantirish mumkin edi. Ammo rivojlangan tasavvur, shuningdek, bunday rejani mustaqil ravishda yaratish va keyin uni izchil amalga oshirish qobiliyati bilan ajralib turadi. Albatta, bu tasavvurni rivojlantirishning eng qiyin bosqichi bo‘lib, unga juda kam bolalar o‘z-o‘zidan kelishadi.

Adabiyotlar:

1. Айтбаева А.Б., Касен Г.А. Арт-методы в образовании. - Алматы: Казахский университет, 2016 - 100 с.
2. Лебедева Л.Д. «Практика арт – терапии: подходы, диагностика, система занятий», СПб – 2007.
3. Психолог в детском дошкольном учреждении: Методические рекомендации к практической деятельности/ под ред. Т.В. Лаврентьевой.— М.: Новая школа, 1996г.— 144с.
4. Дьяченко О. М. «Развитие воображения дошкольника», М. – 2008.